

כנס חוקרים צעירים

יום חמישי, כ"ח באדר תשע"ח, 15 מרץ 2018

אולם וייספלד (בנין 301, קומת קרקע), אוניברסיטת בר-אילן

9:00-9:30 התכנסות

9:30-9:45 פרופ' אמנון אלבק, סגן הרקטור אוניברסיטת בר-אילן

פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן, ראש המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

9:45-11:10 מושב ראשון - עיצוב החברה: מבט מבפנים

ילדים וחינוך, יו"ר: ד"ר נירה אלפרסון-אפיל

אשרת רביבו "הילדים של חורף שנת שבעים ושלוש": מלחמת יום-הכיפורים

בעיתונות הילדים והנוער הישראלית, כבבואה לחברה הישראלית

עמרי עבאדי איפה הילד? על מנהגי קבורת הילדים ביהודה

עדי פלג ידיעת הארץ במדים: ארץ ישראל כאמצעי לחינוך לאומי-צבאי

תרבות חומרית כמעצבת חברה, יו"ר: ד"ר אבנר אקר

Nathaniela Orbach Nahal Patish – A Philistine site?

הדר אחיטוב ארכיאולוגיה ניסויית – הפקת כלי כתישה בתרבות הנטופית

11:10-11:30 הפסקת קפה

11:30-13:00 מושב שני - סוגיות תרבותיות: יחסי פנים וחוץ, יו"ר: ד"ר יונתן רובין

תמר רוזמרין זאב גלגולי זיהוי שמות בעלי החיים – מהמקרא ועד לשון ימינו

יואל ליאון דיפלומטיה ועליה – שירות החוץ הישראלי והעלייה ממושבות

צרפתיות בצפון אפריקה

אורי קראוסהר מדור התנ"ך לדור המלחמה – כישלון הקמתו של בית התנ"ך

העולמי בירושלים כתוצר של תמורות ושינויים

Vanessa Workman Deciphering ancient metal workshops – an investigation into early ironworking

דניאל פוקס מטבע הדברים: אקלים וכלכלה ב"מאה הנעלמת" בארץ ישראל

13:00-13:30 מושב שלישי - מושב פוסטרים: גווני המחלקה במבט ויזואלי

13:30-14:15 הפסקת צהריים

14:15-15:40 מושב רביעי - דת ולאומיות: קשרים והקשרים, יו"ר: ד"ר אבי פיקאר

אלמוג גמדני מוקד בית הכנסת בתקופת בית שני והמשנה

מריה ינוחינה "עצם העניין" – משמעותם של מכלולי עצמות אסטרגלי מתל אצ-צאפי/גת בתקופת הברזל 2א'.

דקלה בר-אורין עיצובה של מתנחלת – נשים בגל ההתנחלויות הראשון

ויקטוריה קניש התקדשותה של ירושלים בימי בית ראשון

15:40-16:00 הפסקת קפה

16:00-17:00 חלוקת פרסים

פרס הצטיינות לדוקטורנט ומאסטרנט ע"ש פרופ' חנן אשל ז"ל

פרס הצטיינות לדוקטורנט ע"ש פרופ' אנסון רייני ז"ל

פרס הצטיינות לדוקטורנט ע"ש ד"ר שמעון שטרן ז"ל

פרס הצטיינות לדוקטורנט ע"ש פרופ' יהודה פליקס ז"ל

הפרסים באדיבות משפחות חברי הסגל שהלכו לעולמם,

מרכז יסלזון ומרכז רנרט

אשרת רביבו

'הילדים של חורף שנת שבעים ושלוש':

מלחמת יום-הכיפורים בעיתונות הילדים והנוער הישראלית בשנים 1973-1974, כבבואה לחברה הישראלית

המפגש בין ילדות ומלחמה מהווה מעין אוקסימורון כואב ובלתי טבעי, כאשר תום הילדות פוגש ברוע המלחמה. מדינתנו הקטנה ידעה מלחמות רבות מיום הקמתה. בעבר, חקר המלחמות התמקד בעיקר במהלכי הקרבות ובלוחמים. ברבות השנים, נוספו מחקרים הבוחנים תהליכים היסטוריים אלו מנקודת המבט של החברה האזרחית, ובכללה הילדים.

עיתונות היסטורית מהווה אחד המקורות לבחינת תהליכים ומגמות אשר עברו על החברה. עיתון – כשמו כן הוא, מתיימר להביא בשורותיו את ביטויי העת, ומתוקף כך משקף את רוח התקופה והחברה. לצד זאת, בעיתונות יש ניסיון לעצב את החברה ולהנחיל לה ערכים ותפיסות בהתאם לתפיסת מערכת העיתון. בעיתונות הילדים ניכרת המגמה השנייה ביתר שאת, שכן המבוגרים הם כותביהם העיקריים של עיתוני הילדים, אשר נתפסו ככלי חינוכי וסוכן תרבותי.

בהרצאתי אבקש להתייחס לאופן בו נכתב על המלחמה בעיתונות הילדים התקופתית, לעמוד על מאפייני הכותבים, דרך כתיבתם וגיוון המדיות והאמצעים השונים בהם נעשה שימוש להעברת המסר, אותו ביקשו המבוגרים להתוות לצעירים בחברה בזמן המשבר המלחמתי. מתוך בחינת מסרים אלו, ניתן לעמוד על ערכיה של החברה הישראלית כולה, כפי שהמבוגרים רצו לעצבה בתקופה הסוערת של מלחמת יום-הכיפורים, אשר נתפסת כקו פרשת מים בציבוריות הישראלית.

עומרי י' עבאדי

איפה הילד? על מנהגי קבורת הילדים ביהודה בהשוואה לנוהג בתרבות הרומית-הלניסטית

שיעור התמותה בקרב תינוקות וילדים בעולם הקדום היה גבוה מאוד. הערכות מודרניות מדברות על 30%-40% מכלל הנוולדים שלא זכו לחגוג את יום ההולדת החמישי שלהם. באופן תאורטי, אחוזי הפטירה הגבוהים בקרב ילדים היו אמורים לבוא לידי ביטוי בבתי הקברות, אך בפועל בבתי הקברות בעולם ההלניסטי והרומי כמעט ואין קבורת ילדים. כאשר בכל זאת נמצאים קברי ילדים, הם מיעוט ביחס לכלל הנקברים וביחס לשיעור התמותה שלהם במציאות. תמונה דומה עולה גם ממדגם בתי הקברות הרומיים-הלניסטיים שלאורך מישור החוף הארץ-ישראלי, שבהם אחוז הילדים הנקברים, ובייחוד התינוקות, הוא נמוך מאוד.

באופן מפתיע, בתי הקברות של יהודה וירושלים מאותה תקופה דווקא מציגים תמונה דמוגרפית התואמת כמעט לגמרי את שיעור תמותת התינוקות והילדים בעולם הקדום.

בהרצאה זו אנסה להבין מדוע החברה היהודית לא נהגה כמו שאר העולם הרומי וההלניסטי, והקפידה לקבור גם את התינוקות והילדים במערות הקבורה יחד עם שאר חברי הקהילה. האם נוכל ללמוד מהתנהגותם על יחס שונה ומיוחד כלפי ילדים בחברה היהודית? מה נוכל ללמוד מכאן על אודות תפיסות העולם של היהודים בני התקופה ההלניסטית והרומית ביחס לחיים ולמוות, לילדים ובני אדם?

עדי פלג

ידיעת הארץ במדים: ארץ ישראל כאמצעי לחינוך לאומי-צבאי בצה"ל 1948-1967

החיבור לנוף הפיזי הגיאוגרפי עשוי להיתפס כטבעי בצבא. הצבא מופקד על שמירת גבולותיה של המדינה המתוחמים כגזרה גיאוגרפית מובחנת, בסיסיו פרושים ברחבי הארץ ועל מנת לאמן ולהכשיר את חייליו ומפקדיו עליו לצאת לאימונים במרחבים הגיאוגרפים. אך נדמה כי בצה"ל התחולל תהליך של הפיכת הנוף לרכיב בעל משמעות ערכית חינוכית היוצאת מגדר היכרות גיאוגרפית הנהוגה בכל צבא – בצה"ל הפך הנוף לאמצעי לחינוך לאומי-צבאי.

מפעל התחייה הציוני ראה בארץ-ישראל חלק בלתי נפרד מהחזון הלאומי יהודי ומרכיב מרכזי באידיאולוגיה הציונית. עם הקמתה של מדינת ישראל עוצב צה"ל כ"צבא עם" ב"שירות" האומה וכמתווך בין הנהגתה לבין העם. אמנם משימתו העיקרית של צבא הוא לתת מענה לביטחון אזרחי המדינה אך הצבא הישראלי מראשיתו עוצב כמי שאמור ליטול חלק בתהליך "בינוי האומה".

מדור ידיעת הארץ נולד עם הקמתו של צה"ל, במהלך מלחמת העצמאות. עוצמת כוחה של ידיעת הארץ לחולל זהות לאומית היה לבסיס הערכי עליו יתפתח התחום בצבא. מטרת ההרצאה היא לשחזר את הגורמים שהביאו לכניסת ידיעת הארץ לצבא ולנתח את המגמות והשינויים שחלו בדמותה של ידיעת הארץ בצה"ל מהקמתה של מדינת ישראל וצה"ל ועד לשנת 1967 ועל המשמעויות להבניית הזהות הלאומית בשנים הראשונות לבינוי האומה הישראלית.

Nathaniela Orbach

Nahal Patish – A Philistine site?

Few articles have been published about Nahal Patish as a site; however, most of the articles associate Nahal Patish with the Philistines. I intend to discuss Nahal Patish and its assumed relationship with the Philistines. It will be important to first present the criterion that defines a Philistine site, and then determine whether Nahal Patish meets the criteria based on what has been published so far. Furthermore, this presentation will touch on the implications of Nahal Patish and the study of Philistine cult. Currently, the cultic finds from Nahal Patish, such as stone alters, are attributed to the Philistines. Therefore, if Nahal Patish was not inhabited by the Philistines during Iron II, one must further evaluate the influence(s) on the material culture found at Nahal Patish.

הדר אחיטוב

ארכיאולוגיה ניסויית – הפקת כלי כתישה בתרבות הנטופית

המחקר שלי עוסק בזיהוי טכניקות ובייצור כלים לכתישה ולעיבוד חומרי גלם. כלי הכתישה מופיעים לראשונה בפליאולית העליון ומלמדים על התמודדות עם גושי הבזלת והגיר לצורך פיסולם לכלים לשימוש חוזר ואינטנסיבי. ככל הנראה שימשו הכלים לראשונה לכתישת מינרלים לצביעה. לקראת סוף האפיפליאולית/תחילת הניאולית בלבנט כלים אלו הופכים נפוצים וייעודם העיקרי משתנה. חל מעבר מכלים לכתישת מינרלים – לכלים המשמשים לעיבוד חומרי גלם למאכל, כגון השעורה והחיטה (הפרדת המוצים והגלומות וקבלת גרגרים המתאימים לשחיקה לקמח). ערב המהפכה החקלאית, הכלים נמצאים במרבית האתרים ובתוך בתי המגורים כחלק מהמכלול הפונקציונלי לקיום חיי היום יום.

עד עתה במחקר היה קיים מחסור בידע אודות הפקת כלי הכתישה בתקופה בה אין כלל שימוש בכלי הברונזה והברזל. על אף שהוצעו מספר דרכים להפקה, אף לא אחת מהן התקבלה באופן רשמי כשיטה בה השתמשו הנטופים לייצור המכתשים.

לכן, בחרתי לבדוק טכניקות שונות לייצור הכלים על מנת לקבוע מי מבניהן היא היעילה ביותר לקבלת תוצר סופי בדמות מכתש הזהה בתכונותיו ככל הניתן למכתשים הנטופיים. לשם כך השתמשתי בשיטת המחקר הנקראת ארכיאולוגיה ניסויית. בתוך שיטת מחקר זו בחנתי שתי משפחות טכנולוגיות והן הקדיחה וההכאה באמצעות מקבת שהן אבות למספר רחב של טכניקות שהיו נהוגות כבר מימי קדם.

לבסוף הצלחתי להצביע על טכניקה אחת וייחודית באמצעותה ניתן להפיק על הצד הטוב ביותר וביעילות רבה את מכתשי האבן הנטופיים עשויים בזלת.

תמר רוזמרין זאב

גלגולי זיהוי שמות בעלי החיים – מהמקרא ועד לשון ימינו

ארץ ישראל שופעת בעלי חיים רבים מסוגים שונים וממחלקות מגוונות. כל אימת שתצא החוצה תדע להבחין בנקל ולנקוב בשמם של הדרור והשחף, הצב והחזיר. ואומנם, האם יש בזאת כדי להניח כי שמות בעלי החיים היו כאן מאות בשנים ונשתמרו בצורה רציפה מתקופת אבותינו ועד ימינו אנו? האם השמות שאנו נוקבים בימינו הינם פרי עיטם של סופרים, זואולוגים ולשונאים שהתבוננו, למדו תכונותיהם, ובחרו להם השם המתאים ביותר? האם יש לחשוך שחדרו לשפתנו שמות שאין להם צידוק ומקור שמם מצוי בטעות?

על שאלות אלו ודומיהן ננסה להשיב בהרצאה זו.

מזמן שלאחר תקופת בית שני ועד שלהי המאה התשע-עשרה שימשה העברית רק כלשון בשימוש משני, לרוב בליטורגיה ובספרות ההלכה וחכמה. אל תוך החלל הזה שבין השימוש בעברית כשפה משנית, לעברית המדוברת של זמננו, נכנסו חוקרים רבים, וגופים מוסדיים כ"ועד הלשון", וביקשו לקרוא בשמות חיים ועבריים לחי ולצומח שבארץ ישראל. המלאכה התבררה כאתגר גדול ואלה נדרשו במקרה הטוב להשאל שמות משפות אחרות ולתרגם לשפת העברית או להמציא שמות פרי דמיונם בהתאם לתוכנותיו של בעלי החיים. אולם פעמים רבות, במקרים שבהם הייתה כבר קיימת מסורת רציפה או מקוטעת לגבי שם מסוים, נאלצו החוקרים להתחפר בספרות העתיקה, בתרגומים ובפירושים, כדי לאתר את השם הראוי והמתאים ביותר לדידם בעבור החיה שביקשו להמציא לו שם מעודכן, ולשכנע בעדו את עמיתיהם. הדיונים הסוערים מצויים בחלקם בארכיון האקדמיה ללשון ולעיתים, כל שנדרש הוא להציץ בריבוי הגרסאות במילונים ובמגדירים השונים, לפעמים אף באותה השנה ממש – בכדי ללמוד שהחלטות אלה היו קשות מנשוא והתקבלו פעמים רבות שלא בפה אחד.

יואל ליאון

דיפלומטיה ועלייה – שירות החוץ הישראלי והעלייה ממושבות צרפתיות בצפון אפריקה

מפעל קיבוץ הגלויות היה מאבני היסוד של התנועה הציונית ולא פסק לאחר קום המדינה. מתן האפשרות לכל יהודי לעלות למולדתו ההיסטורית היה מקווי היסוד של מדיניות החוץ בד בבד עם השמירה וההגנה על ריבונותה של מדינת ישראל.

תפקידם של הדיפלומטים הישראליים היה אם כן כפול; הם היו צריכים גם לדאוג ליצירת קשרים והסכמים ביטחוניים ומסחריים שיחזקו את ביטחונה וכלכלתה של ישראל, וגם ליצור תנאים מדיניים נוחים שיקלו על פעילות העלייה ועל פעילות הסוכנות היהודית שעסקה בעלייה.

בתחילת ואמצע שנות החמישים, ליחסים עם צרפת הייתה חשיבות אסטרטגית עליונה ומאמץ דיפלומטי רב הושקע בחיזוק היחסים בין המדינות. אולם נושא העלייה ממושבות צרפת בצפון אפריקה היווה מוקש. בעוד ישראל שאפה לעודד עלייה המונית משם, בין השאר בשל התדרדרות מצבם הביטחוני של היהודים, השלטונות הצרפתים לא ששו לאפשר עלייה המונית. הדיפלומטים הישראליים הועמדו בפני דילמה. האם להיאבק נגד המדיניות הצרפתית להגביל את העלייה מהקולוניות שלהם בצפון אפריקה, כפי שנאבקו במדינות מזרח אירופה או לשמור על יחסים טובים עם הממשלה הצרפתית על חשבונה של העלייה מצפון אפריקה. ההרצאה תעסוק בדילמות אלו גם במשקלה של העלייה הסלקטיבית ביחסי החוץ.

אורי קראוסהר

מדור התנ"ך לדור המלחמה – כישלון הקמתו של בית התנ"ך העולמי בירושלים כתוצר של תמורות ושינויים במחצית השנייה של המאה העשרים

בשנת 1970 נערך כנס עלייה לקרקע של בית התנ"ך העולמי בירושלים בהשתתפות דוד בן גוריון, נשיא המדינה זלמן שז"ר ואישי ציבור נוספים. במקביל לטקס העלייה לקרקע, הוקמה מועצה ציבורית, שכללה שרים, חברי כנסת, ראשי ערים, אנשי אקדמיה ואישי ציבור. הרכבה של המועצה שיקף את כלל גווני הקשת הפוליטית. ברם, למרות שמאחורי היוזמה והרעיון להקמת בית התנ"ך התייצבו בעלי השפעה רבים בציבוריות הישראלית, פרויקט הבנייה לא הצליח לעמוד ביעדו, וזאת על אף התמיכה הרחבה לה זכה והניסיונות השונים במהלך השנים להפיח חיים חדשים בפרויקט.

בהרצאה זו אבקש להציע נתינת זווית התבוננות חדשה על התנ"ך כברומטר לבחינת התמורות בזהות הישראלית במחצית השנייה של המאה העשרים. אבקש לבחון את התהליכים המקומיים, לאור תהליכים עולמיים מקבילים ואת רמת השפעתם. מקרה המבחן בהרצאה יהיה בית התנ"ך העולמי בירושלים. אעמוד על הרקע להקמתו, אציג את עיקרי התכנית ואנתח את תהליכי העומק שהובילו לכישלון הפרויקט על אף תמיכתם של ראשי המדינה.

Vanessa Workman

**Deciphering ancient metal workshops — an investigation into early
ironworking**

Sometime within the late 12th/early 11th centuries BCE, a new material began to be traded across the Near Eastern and Mediterranean worlds: smelted iron. Objects from this material were made using a new technology called bloomery smelting, which allowed metal craftspeople to extract iron from a host rock via heating and form its metallic ingredients into tools, weapons, and objects of adornment. Ironworking was prevalent by the 9th century BCE; workshops dated to this century are found frequently in the archaeological record of many prominent urban centers in the southern Levant. Resultantly, iron became the primary exploited metal, over copper, for several centuries. While this phenomenon is well-documented, many questions remain about the iron metal industry, including: how the technology was introduced and subsequently adopted; sources of raw material; and how this valuable resource was managed.

In this presentation, the techniques used by researchers to investigate metal workshops uncovered at archaeological sites will be discussed with a special focus on two of the earliest workshops uncovered at Tel Megiddo and Tell es-Safi/Gath. The way in which specialized excavation techniques, analytical methods from the natural sciences, and spatial analysis contribute to answering these questions will be addressed.

דניאל פוקס

מטבע הדברים: אקלים וכלכלה ב"מאה הנעלמת" בארץ ישראל

בשנים האחרונות, הגורם האקלימי מהווה נושא מרכזי במחקרים רבים העוסקים בהיסטוריה ובארכאולוגיה. דבר זה הודות לעניין הרב בנושא שינוי אקלים גלובלי המאיים עלינו בשנים האחרונות, ושיפור משמעותי בשחזור רצפים פליאואקלימיים מקומיים וגלובליים. המחקר המוצג כאן, מתמקד בקשר שבין תופעות אקלימיות ותהליכים היסטוריים שהתרחשו במהלך התקופה הביזנטית בארץ ישראל. נתונים נומיסמטיים מצביעים על ירידה בשכיחות של מטבעות ברונזה אימפריאליות, במהלך המאה ה-5 לסה"נ. תופעה זו תואמת לנתונים פליאואקלימיים המצביעים על ירידה בכמות המשקעים בפרק זמן זה. לדעתנו, תנאי בצורת הביאו לירידה כלכלית-דמוגרפית במהלך המאה ה-5 – 'המאה הנעלמת', כפי שכינה אותה זאב ספראי. לעומת זאת, באמצע המאה ה-6 לסה"נ, התקבלה עלייה משמעותית בכמות המשקעים. עלייה זו מוסברת על ידי הקשר שבין מדדי האבק למדדי המשקעים בירושלים. נראה כי התפרצויות מתועדות בספרות, של הרי געש במהלך אמצע המאה ה-6 לסה"נ, הביאו לעלייה בכמות המשקעים בטווח הקצר. השערה זו מאוששת על ידי ממצאים פליאואקלימיים ממערת שורק וממצאים גיאוארכיאולוגיים מדרום ירדן. ממצאים אלה משלימים את התמונה המתקבלת מדנדראקולוגיה באירופה וקידוחי קרחון בגרינלנד. בהרצאה זו נתרכז בהצגה של היפותיזת "המאה הנעלמת" של ספראי ובקשר שלה לשינוי אקלים.

אלמוג גמדני

מוקד בית הכנסת בתקופת בית שני והמשנה

אופיו של בית הכנסת השתנה במשך התקופות. בתחילה בית הכנסת היה מקום לכינוס לשם קריאה בתורה ולימוד המצוות. לאחר חורבן בית שני התפילה הציבורית נקבעת כחובה והפכה להיות 'ציר' ראשי בפולחן הדתי. מקומה של התפילה התגבש לאורך השנים עד אשר בית הכנסת שימש כבית תפילה, והקריאה בתורה נהיית כחלק מהתפילה. אופיו המשתנה של בית הכנסת השפיע גם על האדריכלות שלו. מאפייני האדריכלות של בית הכנסת הותאמו לפי אופיו. בימי הבית השני צורתו הארכיטקטונית של המבנה מרכזה את קהל הבאים בשעריו. לאחר חורבן הבית חזיתו של בית הכנסת מופנית לכיוון ירושלים על מנת למקד את כיוון התפילה.

יחד עם השתנותו האדריכלית של המבנה, נמצאו בארכיאולוגיה מספר ממצאים אשר 'סימנו' את מוקד המבנה. הממצאים פזורים באזורים שונים ובתקופות שונות. הם מייצגים את מוקד המבנה וגורמים לבאים למבנה להתמקד למקום מסויים. דוגמאות לכך ניתן לראות באבן המעוטרת במגדל, החציבה בסלע בכפר חנניה, המתומן הגדול באום אל קאנטיר וורדות חקוקות באבנים בחורבת רימון.

מריה ינוחינה

"עצם העניין" – משמעותם ותפקידם של מכלולי עצמות אסטרגלי מאזור פולחני בעיר התחתית בתל אצ-צאפי/גת בתקופת הברזל 2א'

משמעותן של עצמות מפרק (אסטרגלי) מעלה עניין רב במחקר בשל נוכחותן ושימושן בתרבויות רבות מהתקופה הפליאוליתית העליונה ועד ימינו. מהמחקר על עצמות אסטרגלי נראה שהיו להן שימושים רבים, זאת בהתבסס על ההקשרים המגוונים בהם הן נמצאו, כגון קבורה, פולחן, פעילות ביתית ועוד.

בתל אצ-צאפי, המזוהה עם גת המקראית, נחשפו מכלולי אסטרגלי בשטחים E ו-D. בשטח E הוצע לזהות את מכלולי האסטרגלי, שתוארכו לתקופת הברונזה הקדומה ג', כחפצי משחק. לעומת זאת, מכלולי האסטרגלי שנחשפו בשטח D, תוארכו לתקופת הברזל 2א', ונמצאו בהקשרים שונים: פולחני, תעשייתי וביתי. קרוב ל-200 עצמות אסטרגלי נחשפו במספר מכלולים וכן כפריטים בודדים. ממצאים אלו נותחו בניתוח ארכיאוזואולוגי ראשוני על ידי ד"ר ליאורה הורוביץ. בנוסף לכך נעשה ניתוח של עצמות אלו בשיטת סטטיסטיות על פי מאפייניהן, כגון: חשיפה לאש, עיבוד ועוד וכן ניתוח פריסתן המרחבית בעזרת תוכנה ArcGIS.

בהרצאה זו אתחיל בסקירה כללית של נושא עצמות האסטרגלי ושימוש בהן. אחר כך אדון במשמעותן ותפקידן של עצמות אלו שנחשפו בתוך המבנה הפולחני ובאזורים הסמוכים עליו בעיר התחתית בתל אצ-צאפי/גת בראשית תקופת הברזל 2.

דקלה בר אורין

עיצובה של מתנחלת – נשים בגל ההתנחלויות הראשון: הפלישה לבית הדסה כמקרה מבחן

מפעל ההתנחלויות היה ועודנו אחד מסלעי המחלוקת הבולטים של החברה הישראלית. במחקרי על עיצוב זהותן של המתנחלות בין השנים 1967 ל-1979, ביקשתי להאיר את חלקן של הנשים הציוניות-דתיות ובין היתר לעמוד על אופן ההתמודדות וההצדקה של היותן חלק מעשייה לאומית שאיננה בקונצנזוס לאומי.

קולן של המתנחלות מציב במוקד שתי זהויות – לאומית ואימהית – שהניעו וחיזקו את בחירתן בחיים באזור המצוי במחלוקת חברתית, מדינית ואף עולמית. שתי הזהויות הפכו עם השנים לאחת – שניתן להגדירה כאימהות לאומית. זו, באה לידי ביטוי באופן מובהק בפרשת פלישת הנשים לבית הדסה בחברון, ומהווה מקרה בו דיוקנה החדש של האישה הציונית-דתית בהתנחלויות הגיע לידי מיצוי.

מהמחקר עולה כי לראשונה, כישלון הגברים היווה זרז ליוזמה נשית אשר לא התרחשה במקרים אחרים ונבעה, בין היתר, מהכרה כי לייעוד המסורתי כאימהות ישנה גם עוצמה פוליטית ויכולת לטלטל את המערכת השלטונית. המעשה לא נתפס כפמיניסטי ואכן, הייתה זו הרחבה של גבולות המרחב הביתי: התפקיד בחזית נותר כשהיה – אימהות, אך לא אימהות פרטית אלא אימהות שתכליתה לקדם את המאבק הלאומי.

החילוף בין נשים לגברים על קדמת הבמה והשיח הישיר שנוצר בין מתנחלות בית הדסה לגורמי הצבא והממשלה, הובילו את השיח הציבורי והמדיה התקשורתית – להתמודדות עם שינוי בדימוי הנשי-מסורתי של המתנחלות, אולם ממרחק השנים הן התעלמו מהחידוש המגדרי במעשיהן: ערעור המסגרת המשפחתית-מסורתית והשתתפות במודל חדש של אקטיביזם לאומי-אימהי.

ניתן אפוא לנתח פרשה זו כבבואה להתפתחותה של דמות נשית-דתית חדשה, שהושפעה מעשור של מאבק בו עמדו הגברים בקדמת הבמה – והפכה ליוזמת, עצמאית ואיתנה אל מול ההגמוניה השלטונית והגברית כאחד.

ויקטוריה קניש

התקדשותה של ירושלים בימי בית ראשון

מטרת הרצאה זו הינה להציג את המחקר הבוחן את תהליך התקדשותה של ירושלים, כאשר המאה ה-8 לפנה"ס מהווה כתקופה שבה תהליך התקדשותה של ירושלים הגיע לשיאו. החידוש המחקרי הוא צורת בחינת תהליך התקדשותה של ירושלים במאה ה-8 לפנה"ס, כתהליך ממושך בניגוד למחקרים הקודמים אשר ניסו לתת תאריך ספציפי להתקדשותה של העיר ירושלים.

הבחינה נעשית בשני רבדים:

רובד המקראי – אשר בדק את הרבדים הספרותיים המביעים את הרעיון שירושלים היא עיר שבה בחר ה' ולכן היא לא יכולה להיחרב.

וכן רובד הארכיאולוגי – אשר בודק את הפן היישובי, מה קורה בשטח עצמו. בנוסף תעשה בדיקת זיקה אפשרית בין שני התהליכים המקבילים האלה. בהרצאה זו, ברובד המקראי, תהיה התמקדות בספר ישעיהו, פרק י', שיש לו עוגן כרונולוגי. בפרק זה נמצאות פסקאות רבות המתארות את מעמדה המיוחד של ירושלים, והעובדה שלרבות מפסקאות אלה ישנו עוגן כרונולוגי מוצק, מאפשרת את תיארוך הרעיון של ירושלים כקדושה, ולהתחקות אחרי הרבדים והשלבים בהתפתחות רעיון זה. ברובד הארכיאולוגי נשווה את רעיון חסינות ירושלים במקורות הספרותיים האלה, למה שקורה במאה ה-8 לפנה"ס בעיר לפי הממצא הארכיאולוגי.